

INTERVIEW Ivar Schute

'Ik wil mensen met afasie een stem geven'

Archeoloog Ivar Schute (56) deed jarenlang opgravingen en onderzoek in de Nazi-vernietigingskampen. Hij verwierf er wereldfaam mee. Het leven kan er van de ene op de andere seconde compleet anders uitzien. Nadat de Leidenaar vorig jaar een hersenbloeding kreeg, moest hij zichzelf opnieuw uitvinden en terugvinden. Binnenkort komen er twee boeken van hem uit, waarvan een is bedoeld om mensen met afasie een hart onder de riem te steken.

Totaal ander leven

„Tja, het leven heeft een rare wending genomen. Ik was als archeoloog een bekende persoonlijkheid, gewend om door heel Europa lezingen te geven. Ik had een boek en tal van artikelen geschreven. Nadat we met een internationaal team de gaskamers van Sobibor hadden opgegraven en in tal van andere Nazi-vernietigingskampen fundamentele blootgelegd, kwamen de internationale media op me af. Fysiek was ik in goede conditie om al dat graaf- en spitwerk te kunnen doen. Dat alles was met één hersenbloeding voorbij. Een hersenbloeding als je pas 55 bent: je ziet het, het gebeurt.”

Wat er gebeurde

„Het was 6 april 2021, een datum die ik mijn hele leven nooit meer zal vergeten. Ik was gewoon aan het werk, toen ik me ineens niet goed voelde. Een collega vroeg of ze een ambulance moest bellen en ik zei 'ja'. Vaag weet ik nog dat ik de ambulancebroeders vroeg om haast te maken en dat ik in het

Paspoort

Naam: Ivar Schute
Leeftijd: 56 jaar
Woonplaats: Leiden
Opleiding: studies archeologie aan de Universiteit Leiden en fysische geografie aan de VU
Beroep: hij was tot vorig jaar archeoloog; senior projectleider archeologisch adviesbureau RAAP in Leiden. Na zijn hersenbloeding is hij voor honderd procent afgekeurd
Nota bene: zijn boeken *Het schedeldakje*, *archeologische verhalen* en *Ik, de man met afasie* worden uitgegeven door resp. uitgeverij Vreugdenberg en Breindok. Tot en met 8 oktober is het de week van de afasie, zie www.afasienet.com
Burgerlijke staat: getrouwd met Michaela Prinzing, geen kinderen, een stiefdochter

heb me daar zó eenzaam gevoeld, maar kon ook dat niet uiten. Je hebt teveel tijd om na te denken: zal ik ooit weer lopen? Kan ik ooit weer praten?

Eenmaal in revalidatiecentrum Basalt was ik de eerste periode net zo eenzaam. Ik kon nog steeds niet praten. Meer dan 'ja' en 'nee' kwam er niet uit. Ik heb afasie, een spraakstoornis die door een hersenbloeding wordt veroorzaakt. Na drie maanden ontdekte ik dat er bij Basalt nog twee, drie mensen met afasie waren. Eline Alons, een onvoorstelbaar leuke logopediste bracht ons bij elkaar en niet alleen dat: zij leerde me met overloos geduld weer praten, al is het niet zo vloeiend als vroeger en hapert mijn taal regelmatig. Woord na woord hebben we in mijn brein kunnen terugvinden. Ik ben haar heel dankbaar.”

Fysieke gevolgen

„Ik kom van ver, van een periode waarin ik moest worden gevoerd, geholpen om naar het toilet te gaan en afhankelijk was van een rolstoel. In het revalidatiecentrum ben ik 13 kilo afgevallen.

Die zelfstandigheid heb ik deels weer terug nu ik thuis ben. Feit blijft dat mijn rechterzijde verlamd is en blijft. Het rechterbeen doet het nog een beetje, mijn rechterhand niet. Ik was rechts, nu leer ik mezelf aan alles links te doen, inclusief het schrijven. Ik loop met een stok, maar oefen elke dag met lopen en kan nu een kilometer of twee afleggen. Ik heb continue chronische pijn aan de verlamde, rechterkant van mijn lichaam. Dat is een feit, medici kunnen er niets aan doen.

Wat betreft mijn werk als archeoloog: dat is voorgoed afgelopen. Daar moet ik vrede mee hebben. Ik ben voor 100 procent afgekeurd.”

Boek en film

„Dat ik mijn onderzoeken bij Sobibor en in andere concentratiekampen niet meer kan voortzetten, vind ik heel erg. Dat er zoveel stille getuigen van honderdduizenden vermoorde Joden, Sinti en Roma boven water zijn gekomen, heeft mijn leven veranderd. Het is mijn levenswerk geworden.

Alleen in Sobibor al zijn bijna 200.000 mensen vermoord. Het feit dat je voormalige fundamentele van gaskamers, barakken en massa-

Ivar Schute: „Dat ik mijn onderzoeken in Sobibor en in andere concentratiekampen niet meer kan voortzetten, vind ik heel erg.”

FOTO HIELCO KUIPERS

„Woord voor woord hebben we in mijn brein kunnen terugvinden”

straks nalezen – dat is nog iets. Gelukkig heb ik over de opgravingen nog een boek kunnen schrijven voordat ik een hersenbloeding kreeg. *In de schaduw van de nachtvliinder*. Het wordt nu vertaald in het Frans. Er is ook een film gemaakt over de opgravingen. Ik hoop bij de première in Parijs te kunnen zijn, al weet ik nu nog niet hoe ik er moet komen.”

Twéé boeken

„Ik kan niet stilzitten en wil iets betekenen. En schrijven kan ik nog wel! In het begin kwam ik niet verder dan 30 woorden per dag, nu zit ik – als ik een goede dag heb – op 500 woorden.

De afgelopen maanden heb ik twee boeken geschreven, die nu allebei in productie zijn. *Het schedeldakje* verschijnt deze maand. Dat is een boek met 26 verhalen uit het concentratiekamp in een kwartier waren afgekeurd. Die geschiedenis is uitgeplozen en vastgelegd voor het nageslacht. Honderdduizenden persoonlijke bezittingen zijn teruggevonden en die worden permanent tentoongesteld. Ook op die manier hebben ze een stem gekregen.

Het veldwerk is gebeurd, de uitwerking van al die opgravingen moet ik nu aan mijn teamleden overlaten. Ik kan hun stukken

re mensen die afasie hebben. We hebben een klasje van vijf. De andere vier praten beter dan ik, maar ik schrijf weer beter, haha.”

Stem geven

„Ik heb gemerkt dat afasie niet zo bekend is. Voor mensen met afasie is praten topsport. Het kwabje in je hersenen waar taal wordt gemaakt, is door een hersenbloeding verdwenen. Een ander kwabje moet dat taalcentrum zien over te nemen. Je moet naar woorden zoeken, kunt niet altijd op woorden komen en verwisselt klanken of delen van woorden.

Als je zo zit te brabbelen, wordt er al snel gedacht: die is gek. Terwijl je volledig bij zinnen bent. Je kunt je alleen niet of niet goed uitdrukken. Maar assistenten zijn geen domme mensen! Het zijn mensen met misschien wel een hoger IQ dan jij en ik, alleen: ze kunnen niet, of heel slecht, praten. Ik ben blij dat een beroemd acteur, Bruce Willis, onlangs openbaar heeft gemaakt dat hij afasie heeft. Hij heeft aangekondigd niet meer te kunnen acteren. Dankzij hem is de stoornis al meer bekend geworden.

Voor zover ik weet, is er ook geen boek geschreven door afasten zelf, alleen door logopedisten. Afasten schrijven geen boeken.

Maar ik heb dat nu wel gedaan. *Ik, de man met afasie* verschijnt volgend jaar. Ik heb heel veel van me af kunnen schrijven. En ik hoop mensen met afasie hiermee een stem te geven.”

Citaat uit het boek *Ik, de man met afasie*:

„Dokters of verplegers in het revalidatiecentrum, je ziet ze niet met helpende hand naar de afasiepatiënt reiken. Die hebben het te druk. Als ik naar een groepje rolstoelers ga, vraagt zo'n rolstoeler mij wie ik ben en wat ik allemaal mankeer. Als ik geen antwoord geef of maar wat brabbelde, dan zeggen ze: die is gek.

Oké, ik ben een beetje zwart-wit. Maar hoe vaak ik niet naar het secretariaat ben gereden met een vraag die ik niet kon stellen? Heel langzaam zou het spraakgevoel zich weer ontwikkelen.”

Thuisfront

„Het feit dat mijn vrouw Michaela er voor me is, heeft me enorm geholpen. Zonder haar had ik het leven er ook totaal anders gaan uitzien. Ze zit ineens met een hulpbehoevende man. Als doctor in de Nieuw-Griekse taal en cultuur werkte ze vaak in haar vaderland Duitsland en was ze grotendeels Duitstalig. Ik sprak voor de

hersenbloeding vloeiend Duits, ook met haar, maar moest daarna besluiten om geen Duits meer te leren. Dat zou te verwarrend zijn voor mijn brein. We spreken nu Nederlands met elkaar.

Michaela is nu meer aan huis gebonden en ze moet ineens in het Nederlands communiceren met instanties. Gelukkig worden we daar nu bij geholpen door een mantelzorgcoach en het sociaal wijkteam.

We genieten – noodgedwongen meer vanuit huis – van kleine dingetjes: samen eten, naar een film kijken, genieten van de tuin en praten, echt praten.

Daarnaast heb ik trouwe vrienden, van wie ik sommige al dertig jaar ken. Dat gaat niet zomaar over.”

Uit het gat klimmen

„Resumerend: het was een diepgat, waarin ik vorig jaar ben gevallen. Maar ik ben er weer uitgeklimmen! Ik heb na die hersenbloeding lang gehuild, maar huielen doe ik niet meer. Ik ben er nog, en ik wil leven. Tachtig procent van het leven dat ik tot 6 april 2021 had, is compleet verdwenen. Maar het gaat erom dat je je draai vindt met de resterende twintig procent. Ik concentreer me op wat ik nog wél kan.”

Leven overhoop gegoid

Ivar Schute werkte dertig jaar als archeoloog in de monumentenzorg. De opgravingen die hij deed in concentratiekampen als Amersfoort, Treblinka, Bergen-Belsen, Westerbork en Sobibor, waren baanbrekend. Met een internationaal team wist Schute de fundamentele van barakken, massagraven en gaskamers bloot te leggen en bracht hij honderdduizenden voorwerpen boven water: stille getuigen van onnoemelijk veel menselijk leed. Die opgravingen waren zijn levenswerk. Schute was gevierd en succesvol, en in de kracht van zijn leven.

Miëp Smitsloo
miepsmitsloo@planet.nl

In zijn woonplaats Leiden maakte hij in 2020 naam door de ontdekking van de Spaanse schans bij de Vrouwenweg/pol-

derpark Cronesteyn, waar op 3 oktober 1574 een nog dampende pot hutspot zou zijn gevonden.

Die ontdekking deed Schute vlak voordat een hersenbloeding en hartstilstand zijn leven op 6 april 2021 compleet overhoop gooiden. Sindsdien is hij voor honderd procent afgekeurd. Graven, spitsten: het fysieke werk als archeoloog is voorgoed verleden tijd. Maar zijn brein is ongeschonden. Schute schrijft om een lans te breken voor mensen met afasie, de spraakstoornis, veroorzaakt door hersenschade na een hersenbloeding. Dat doet hij in de week van de afasie van AfasieNet, het platform op het gebied van deze taalstoornis.